

VÁCLAV BENEŠ TŘEBÍZSKÝ:

BLUDNÉ DUŠE.

HISTORICKÝ ROMÁN.

"He, he! Bojí se staré ruky! — Už arcit není hladká, ale někdy bývala," prohodila Skúrka; ale již se nesmála. Řekla to tak jizlivým, skorem až syčícím zvukem, že selka již litovala, proč ji volala do statku.

"Tak už tu nemám co dělat! Ale kdybyste mne potřebovali, jen mne zavolejte, a já přijdu třeba o půlnoci. Zatím tu buďte zdraví a ty, holoubku, do lesů nelítej; jsou v nich krahujci, jsou v nich jestřábi, krkavci, samý dravec pták... Musím ještě ke Kočárkovům."

"Počkejte trochu!" Panimáma zatím odešla a přinesla cosi v klnu.

"Tu máte, Skúrko!"

"Byla bych, panimámo, ráda, abych pomohla! Zaplať a naděl vám Pánbůh!"

Skúrka si nesla od rychtářů dobrou čtvrtku křízalek.

"Už jsem ti řekl několikrát, abys tu klepnu ani přes práh do našeho statku nepouštěla. Daro tě potom vždycky roznese. Či se už nepamatuješ na to s těmi kravami? Od těch dob ji ani vidět nemohu."

Rychtář Květ přešel po těchto slovech několikrát svatnicí a odplivl si. Před lety se jim rozstaly krásy od nejmladší jalovičky až do nejstarší popelky. Zavolali si Skúrku. Skúrka přišla s celým ranem koření. Rozdělila je na tolik částí, co bylo krav. Každou hrstku pokropila svícenou vodou, několikrát pokřízovala a všem spravedlivě rozdala. Ale kravam nepomohla. Padly až na tři věsky, a když se jí potom lidé ptali, co to za dobytčím nemoc, usmála se po svém zvyku a řekla uštěpačně: "Hlad." Ale lhala v hrdlo, protože u rychtáře Květa měla se od jakživa dobře i nemá tvář. A proto na ni rychtář zanevřel.

"Holce přišlo tak náhle zle, že jsem si nevěděla ani rady."

"Je to z těch mlh; vyspi se z toho."

"Dej Bože, aby tak bylo," pozvzdychla si panimáma. "A potkala toho Ouřadového a mluvila s ním."

Rychtář Květ se náhle zastavil. "Že s ním mluvila?" A při tom upřel ostré oči na ženu. "A kdo ti to pověděl?"

"Řekla mi to sama."

Rychtář pohodil několikrát hlavou a usadil se za stolem. V jizbě nastalo hrobové ticho, jako by se byl skutečně čas u věčném letu svém zastavil. Panimáma seděla na lavičce v kamen a louč na krbu dohořívala.

U rychtářů dnes nikdo nečetl z knih, jež onehdy Refunda přinesl, a byly přece tak dojemné, že by byli jindy poslouchali až do bílého rána. Hezounkou čtenářku dnes mladá hlava tížila, rychtářovi stahovalo se vysoké čelo ve mraky, a panimáma přes tu chvíli vyšla ven, otevřela zlehka dveře u komůrky a poslouchala, zdali holka spí. Světluška dřímala; ale oddechovala ryhle, jako když se uzene.

XI

Pan páter byl na Okrouhelské faře čtvrtý týden; ale ještě se mu zdálo, že je v cizině — tak zeela v nepřítulné cizině. Pan farář mu sice řekl, že tu zdomácní hned druhý den; sám ze odtud si se také není, ale kdyby mu řekl, aby šel do svého rodiště a že bude na tamnější bohaté faře děkanem, raději by volil zůstat zde. Pan farář se nabídl, že mu chce

býti otcem; ale těžko navykat na otec nového, když ten starý, dobrý tatíček odpočívá ve stínu kostela se šindelovou střechou a z hrobu jeho šelestí tráva hřbitovní až sem: "nezapomínej!"

Těžko přivykat novému domovu, když ten starý, byt i chudíček, je tak hluboce v mladém srdci zaryt, když pod tím rodným krovem je ustaralá jedna duše, kteráž dnem i nocí myslí na dítě jediné, modlí se za něho k tomu Pánubohu, jemuž je odechovala a také dochovala. — A když i ta potom uloží drahou, ustaralou hlavu k odpočinutí lehkému? Potom teprve ulehne cizina na hrud kamenem hrobovým!

"Těžko přivykat, důstojný pane!" řekl jednou po obědě mladý kněz, když mu pan farář opět vychvaloval nejlhodnější hlasem své otcovství, arcit že prý jen duševní.

"Vyjděte si na procházku a zhoďte tadyhle ke Latiborí. Je tu kus romantiky, já jinudy ani nechodím. Někdy jsem také zaměřil k Jiřicím; ale to už musilo být. Na tu stranu je to příliš jednotvárné. A potom ti lidé nedají člověku pokoje. Jak pravím, jsou dobří, jsou hodní; ale já nechci býti rušen, vyjdu-li si pod širé nebe. A tou aleji aby člověk věru se zastřel neviditelným pláštěm. Tu jde někdo, tam někdo... A k tomu ještě v posledním čase proskakují o Jiřicích divné řeči, jako by tam zapomínali na čtvrté Boží přikázání. Staví prý si hlavu. Inu, inu, milý pane bratře, tak je to s těmi lidmi, a proto šim od takových dál, tím lépe!"

Pan farář srkl při tom ze sklenice naplněné výborným pivem. "Knězstvo musí s pány za jedno, a kde toho nebylo, nikdy to nedělalo dobrou krev!"

Pan farář se při tom podíval na pana pátera s obvyklým úsměvem, ale s nějak příliš významným okem.

"Cisář Josef jim arcit uvolnil. Podal jim prst, a oni chtěli celou ruku!"

Pan farář opět si omočil rty ve penách průhledného nektaru z knížecího pivovaru.

"Minulou neděli prý odřekli až na jednoho poslušnoství milostivé vrchnosti. Či jste o tom, velebný pane, neslyšel?"

"Vypravoval mi to rychtář Květ. Potkal jsem se s ním."

"Aha, rychtář Květ! Číhal na vás, pane bratře!"

"Potkali jsme se, důstojný pane, náhodou!"

"Aha, náhodou! Vidíte! — Vidíte! A potom se vás ptal dozajista, co tomu říkáte!"

"Ovšem, že se ptal!"

"A vy?"

Pan farář vypil tentokrát ze sklenice tolik, co by se vešli do náprstku.

Pan páter se zamílel. Důstojnému pánu rozpačitost mladého velebníčka neušla.

"Vy jste ovšem jednání jejich nepochvátil. Vy jste dle doslechu studoval velmi dobře, vy prý jste se znal ve výkladu písem svatých výtečně; vy víte, co praví svatý Pavel! Tento skutek je vzpoura, nie jiného; je to odbojníctví, selská pýcha... Velebný pane, vy jste ho zajisté pokáral. Učinil jste také dobře; však jich zaslužená pokuta nemine!"

"Bohužel, důstojný pane, že užj úsudek vypadl jinak."

"Jinak, jinak! Ale vždycky do-

zajista jako kněze, jako učitele lidu, jako kazatele slova Božího!"

"Myslím si, že tak, důstojný pane!"

"Vy jste řekl: Chybili jste, dopustili jste se hřechu!"

"Já řekl, důstojný pane, toto: na vašem místě bych byl jinak nejednám!"

Pan farář se už nesmál; ale podíval se na mladého kněze s tvářičkou změněnou, tak jako se dívá učitel na žáky či soudce na obžalovaného.

"Tato slova vaše zůstanou při mně, já jich nepoužiju nikde; ale musím vám říci, takhle by ta naše láska příliš brzy vychladla. — Ostatně to přičítám na vrub vaší nezkušenosti v životě."

Panu faráři přecházel již zase hlas v obvyklý přívětivý zvuk.

"Strávíte tak rok v semináři, potom vás přiučí obřadům, potom vás vysvětlí a pošlou mezi lid. Ale duch — duch!"

Pan farář opět si omočil rty nektarem z knížecího pivovaru.

"Což oni se ptají po duchu! To my jinak, milý velebný pane, studovali, nám všecko přešlo v tuk a krev, ale řídíme — řídíme; a po nás přicházejí "moudřejší" hlavy: ale Bůh je naprav a zabraň, aby moudrost jim nevyrostla až do nebe. Já si myslím, velebný pane, že tato slova přijmete ode mne, neřeknu jako od otce, ale od bratra, který s vámi myslí upřímně."

"Ráčíte-li však vědět, jaký jim poslali zámku rozkaz? Aby se prý neodvážili mluvit po česku. Po česku prý nevolá kněze ani na své psy, a po českém slově dostává prý paní kněžna vždycky závrat. Opětují, důstojný pane, já na jejich místě nebyl bych učinil také ani krok. A že nešli, za to je chválím..."

Pan farář svým uším, v domněnce, že bratrské napomenutí nemínou se zdárným výsledkem, ani nevěřil.

"A že nešli, ukázali, že pod šerkovou kazajkou mají ještě několik krupějí staré české krve, pod jejich lebku že do dneška nevyhladili paměť na někdejší časy."

"To už si vyjděte, velebný pane, s tou chválou i na kazatelnu; v neděli tu bývá pokaždé silná schůze. První vaše řeč se jim beztoho až příliš líbila. Ale páni v zámku nad ní kroutili hlavami. Slyšíte mne, velebný pane? — Já o tom schválně pomlčel. Rozséváte si divné semeno pro příští čas. Z takového vám růže neporostou."

Pan farář zváněl nad svůj obyčej. Už se hezkou chvílí ani piva netkl. Zajisté že ve sklenici zvětralo; nebylo na něm ani pěny.

"Vy se, velebný pane, strašně zmýlíte. Či jste už někdy viděl a slyšel, že by byl umrlec, který odpočívá sto let, vstal z mrtvých? A ten selský lid je tvrdší než kameň a ne — —" Panu faráři šlo o vhodné slovo. Chvilinku přemýšlel... "a je prohnilejší než umrlec po stu letech!"

Ve dveřích objevila se okrouhlá, začervenalá tvář panny Kačenky.

"Dostanete, velebný pane, vzácného hostě," zazpívala si na prahu, majíc pravou ruku podepřenou v bok. "Přijíždí pan direktor."

Pan farář rychle vstal, přešel si ubrouskem ústa a pokročil k oknu.

Do dvora vjížděl kočár, kteréž muž by dnes řekl stará rachotina; ale tenkrát byl ještě kočár ve vsi bílou vránou. Tenkrát neměli kočárů leda pěni. Byly to těžké, a bych se tak po podlésku vyjádřil, "humpolácké" povozy, a proto do nich zapřahovali po čtyřech či šesti. Pan direktor přijel však pouze s dvojspřežením.

Pan páter přál panu faráři do-

brého zažití a vzdálil se. Pan farář ho také nezdržoval. Dnes mu ani nepoděkoval a činil tak vždycky s nejpřívětivějším úsměvem. Ale nebylo také divu, že zapomněl. Pan direktor byl už dole v síni a střevice jeho okamžitě zavržaly na prvním schodě.

Pan direktor v těch časech býval na panství všecko. Byl hejtmánem, byl soudním, byl hospodářem; a když je potom v jedné hlavě tolik úřadův a na jednu hlavu naloženo tolik starostí, jaký div, že zkrocení a zpánovatí zároveň. Co chtěl pan direktor, chtěl pan vrchní, a co chtěl pan vrchní, kněze pán také chtěl; někdy ani nesměl chtíti jinak. Kdo měl přítelem pana direktora, zmořil všecko a prorazil všude. Kdo si ho rozezlil, mohl jít kraj světa a všude se mu všecko zhatilo. Lidé si povídali, že ti páni jeden o druhém dobře vědí a že drží v rukou svých řetěz, kterýž je zavěšen na klíče u císařských dveří. —

Pan páter počítal dnes poprvé do pravdy na zdejší faře, že je tu v cizině. Ba zdálo se mu, že v tomhle domě jsou lidé z jiných kostí, z jiného masa a že mají jinou krev, než v rodném domově. Mladou hlavou jeho letěly pochmurné myšlénky, tak jako černí ptáci, když se vznášejí ve tmavých hejnech nade hlavami zdejších borův a potom střelami letí do jejich korun v příšerném krákorání.

"Či k tomu, že nás v těch chajupkách naše matky porodily, k tomu že nás vychovaly, k tomu že nám daly poslední groš, a proto se na nás mozolily, abychom až dorosteme, zapomněli, že chaty naše byly v mnohém podobny noclehárně za Betlemem, abychom, až dorosteme, utlumili v sobě všechno cit a propůjčili se nepřátelům všeho, co českým dechem dýše, za povolání a poddajné nástroje? — K tomu že mne, ty matičko, odchovala, abych, až se stanu "pánem," zradil jazyk, kterýmž jsi mne ukolébávala, a postavil se v čelo tomu lidu našemu a vedl ho na jatky?" —

Pan direktor se zdržel u pana faráře nad obvyčej dlouho. Kočár zahrčel ve vrátech teprv samým večerem. Když ho pan farář vyprovázal, svítily mu radostí oči, a obličej jeho se samými úklonami a zdvořilostkami až rozplýval.

"Pan kníže poslal dnes sto zlatých ve stříbře pro chudé zdejší osady vyjímaje Jiřice," pravil vlídně při večerí pan farář, jako by byl na polední hovor zapomněl. "Na jiných panstvích by za to dali nevíme co, kdyby měli tak dobrotivou vrchnost, jako my máme. Kníže pán s celou jasnou rodinou zdejší chudíně kolem do kola je opravdovým otcem, ku poddaným pánem milostivým a nám všem velikomyslným příznivcem. Dež mu Pánbůh mnohá a šťastná léta na této zemi!"

Pan páter neřekl na tuto otázku chvála ani jediného slova. Kdo ví, jestli poslouchal, čem se pan farář s takovým nadšením rozhovořil.

"Jste nějak zaražen, pane bratře, snad nějak nemocen! — Je mi líto, že jsme o poledních zavádili o věci, o kterých máme každý jiné názory. Neměl jsem v úmyslu ani v tom nejmenším se vás dotknouti. Chtěl jsem toliko upozorniti z daleka, a myslím, že mi to za zlé neberete. Považujmež oba poslední rozpravu za zapomenutou."

Pan farář se již opět laskavě usmíval, ale hovor mezi oběma přece příliš nápadně vázl.

Vstali od večere také poněkud dříve.

XII.

Poslední knihu nechal Refunda v Třebízi u Klimešů. Nemohli se ho tam už ani dočkat. Listopad se chýlil ku konci a po Refundovi nikde ani stopy. Klimeš byl také čtenářem, a nová kniha platila u něho tolik, jako dnes u mnohých stozlatová bankovka. Leckde se již poptával, zdali neviděli Refundu; ale všude vrtěli hlavami. Onehdy se sešel s Čeradičským Cívkou, když jeli do Vraného na robotu.

"Šlakovitá věc! — Tenhle čas k nám přicházel vždycky — každý rok. Jářku, Hynku, vy jste ho tam také neviděli?"

"Neviděli — ale asi před třemi nedělemi vyskytl se v Podlesí a zase jako by padl do vody."

Čeradičský Hynek Cívka zakýval nějak nedůvěřivě hlavou a potom se zastavil. Čeledínové s povozy musili úvozem. Sedláci zůstali o hezký kus pozadu.

"Třeba ho už, Martine, ani nevidíme! Bylo by ho škoda! — Jářku, Martine, věru bych ho litoval. Oni už po něm šilhají dlouho, a kdyby snad roznášel jed, viděli by to raději nežli uzlík a knihami."

Čeradičský Cívka se opět zastavil. Čeledínové s vozem už zahýbali ku Vranému.

"Podléská prý se hýbají! — Jářku, Martine: v Podlesí začíná být živo! — Pan krajský psal prý do Prahy pro vojsko. A víš, co mu odepsali, Martine? — Takhle do slova: "My potřebujeme vojáků na Turka, na sedláky vám postačí šibenice a kat s pacholky." Sedlák Cívka umkl. Klimeš, krážel vedle něho také mlčky.

"A pan krajský, když dočetl list, prý se usmál a řekl: "Povésíme dva, tři, a budeme mít zase na padesát let pokoj!" — A kdo ví, jestli už také nepřipravují na Refundu oprátku!"

Ale tentokrát se Cívka mýlil. — Refunda zabušil na vrata za humny u Klimešů třetí den.

"Už se povídalo, že vás, Refundo, chytili..."

"A že na mne pletou oprátku, vidíte, sedláče! A nevědí, že až mne budou chytat do opravdy, přehodím přes sebe plášť a stanu se neviditelným!"

"A že prý to, Refundo, v Podlesí doutná, co říkáte? Psali již do Prahy pro vojáků?"

"Doutná to, sedláče, po celém světě, někde už i hoří, a když to páni chtěli hasit, vzali místo vody olej. — Slyšíš sedláče, a víš, co se jim stalo? Vypálilo to všem oči. — Dobře tak!"

Refunda dnes mluvil podivným zvukem, tak jakoby by každé slovo měřil a jako by si na každé slovo dříve jazyk naostřil. Klimeš se skorem ostýchchal optati se noclehníka po novinách. Nebyl u nich už dobrý rok a za takový čas se toho v hlavě nashromáždí, a sedlák sám měl nastřádaných novin k nevyzvednutí. Ve zdejší dědině bylo sice jen třicet osm čísel, ale kolem vinula se říšská silnice, po níž přešlo denně síla povozův až se Saska. Vysoké vozy s bílými plachtami s osmi až desíti koňmi zastavily mnohdy silnici nadobro. Podobal se každý arše Noemově. A Němci s kastorovými klobouky s černými třepi na hedvábných šňůrách, v modrých "košilích", s divoce černými šátky kolem polonahých krků zašli do hospody, a šenkýř Šimůnek by byl mohl psát celé kroniky, co toho ti "Sasici" pokaždě věděli, zvláště když tu zůstali přes noc. Naklábánil toho mnohdy až k omrzení. Ale někdy to arcit stálo také za to. A Klimeš se Šimůnkem byli sousedé.

(Pokračování.)